

Gewonnen brood

Veruit het meest populaire kookboek voor alledag in Vlaanderen is dat van de 'Boerinnenbond'¹. Daarin staat een recept voor gewonnen brood. Dat gaat als volgt: melk, eieren en suiker klutsen, daarin wat sneetjes brood laten weken en die vervolgens in de koekepan bakken. Afgaande op het enthousiasme hierdoor bij kinderen veroorzaakt, is gewonnen brood vergelijkbaar met pannekoeken. Het heeft als extra voordeel dat men er brood in kan verwerken dat niet echt dagvers is. Vandaar de benaming: gewonnen brood.

In Nederlandse kookboeken wordt hetzelfde 'wentelteefjes' genoemd. Een ietwat eigenaardige benaming die eerder aangeeft dat men met dit gerecht belazerd wordt dan dat men er iets mee wint. Dat klopt ook. In Nederland geldt namelijk sinds jaren een wettelijke minimumprijs voor melk, suiker en brood, en dat zijn de belangrijkste ingrediënten in het recept. De consument betaalt, drie keer op rij, meer dan de evenwichtsprijs en dan is het vrij normaal dat men zulke woorden in de mond neemt. Wanneer men in Nederland wentelteefjes bakt, gaat er consumentensurplus verloren.

Het instellen van een minimumprijs heeft twee gevolgen voor het consumentensurplus. Een stuk consumentensurplus gaat van de consumenten naar de producenten want die vangen een hogere prijs, en een stuk consumentensurplus gaat onherroepelijk verloren want door de hogere prijs zijn er minder transacties. Er is dus een herverdelingseffect en er is wat in het Engels heet 'deadweight loss'. Dat laatste meet het efficiëntieverlies: de welvaart die verloren gaat omdat er minder gekocht en verkocht wordt.

De omvang van het herverdeelde surplus en van het dodegewichtsverlies voor brood, melk en suiker kunnen we in gulden berekenen. Daartoe hebben we de volgende ingrediënten nodig: drie wettelijke minimumprijzen, drie gevraagde hoeveelheden, drie evenwichtsprijzen en een vraagelasticiteit. Na enig veldonderzoek bij 's lands grootste grutter kwam ik eerst achter de wettelijke minimumprijs voor melk (f 1,11 voor halfvolle en f 1,32 voor volle melk per literpak). Suiker was wat moeilijker, omdat er nogal wat soorten zijn. Maar ik geloof dat het om kristal-suiker gaat en die stond op f 2,03. Brood was hopeloos. Toen ik de man die bij het brood stond, vroeg of hij wist wat de wettelijke minimumbroodprijs was, begon hij, ongerust, rond te kijken of de bedrijfsleider niet in de buurt was. Het goedkoopste brood was die dag f 1,85. Daar doe ik het mee.

Wat we ook nodig hebben zijn de gevraagde hoeveelheden bij deze prijzen. Stel dat de gemiddelde gezinshuishouding per week 4 broden, 1 kilo suiker en

J.J.M. Theeuwes

6 liter melk (3 volle en 3 halfvolle) koopt. Dan kom ik op jaarbasis tegen de eerdergenoemde prijzen, op een brood-, suiker- en melkbudget van resp. f 384,80, f 105,56 en f 379,08. Met deze bedragen blijf ik netjes onder de bedragen die het CBS onlangs heeft gepubliceerd over de gemiddelde consumptieve bestedingen van gezinshuishoudingen aan iets meer geaggregeerde goederencategorieën.

Het is gissen naar de evenwichtsprijs. Stel dat die 5% lager is. Dan zouden brood en suiker ongeveer een dubbeltje goedkoper worden en melk iets meer dan een stuiver. Lijkt mij niet onredelijk. Als de evenwichtsprijs nog lager zou uitvallen, worden alle bedragen die ik straks ga noemen alleen maar groter. Het laatste ingrediënt om de berekeningen te kunnen maken is de vraagelasticiteit. Het is bekend dat die voor basisvoedsel niet hoog is. In een uitgebreid onderzoek komt E. van Imhoff op een prijselasticiteit voor de groep voedsel van om en nabij -0,23². In het aggregaat voedsel zit ook luxe voedsel dat veel prijsgevoeliger is dan basisvoedsel als melk, brood en suiker. Ik hou het daarom hier op een inelastische waarde van -0,1.

Met deze ingrediënten kunnen we nu het herverdeelde surplus en het dodegewichtsverlies berekenen. Voor het eerste berekenen we de oppervlakte van een rechthoek waarvan de breedte gelijk is aan het prijsverschil en de lengte gelijk aan de huidige gevraagde hoeveelheid. Dat is precies het totale bedrag in gulden dat de consumenten per jaar 'te veel' aan de aanbieders betalen. Het dodegewichtsverlies is gelijk aan de oppervlakte van een driehoekje. In dit geval (een half maal) het prijsverschil maal het hoeveelheidsverschil tussen de huidige situatie en de evenwichtssituatie. Elk inleidend tekstboek micro-economie heeft mooie illustraties van dit soort rechthoeken en driehoeken voor monopolies, belastingen, quota's en prijsrestricties.

Afgerond kom ik voor de herverdelingsrechtshoek op f 19,00 voor brood en ook voor melk en op f 5,00 voor suiker. Dat is samen f 43,00 per gemiddelde huishouding per jaar. Als we voor het gemak het aantal huishoudens in Nederland op 5 miljoen stellen dan gaat er per jaar f 215 mln. van de huishoudens naar de aanbieders. Voor de huishoudsector een fors bedrag waar ze een hoop wentelteefjes van zouden kunnen bakken, maar als percentage van bij voorbeeld het bruto nationale produkt stelt het niiks voor.

De oppervlakte van het dodegewichts-driehoekje is uiteraard nog veel kleiner: afgerond 5 cent voor brood en melk en 1 cent voor suiker: samen 11 cent per huishouding, per jaar. Of voor heel Nederland f 550.000 aan efficiëntieverlies. Nu is het driehoekje onder de vraagcurve maar één stuk van het totale efficiëntieverlies. Er is nog een soortgelijk driehoekje boven de aanbodcurve dat we moeten meerekenen. Want ook de aanbieders missen winstkansen door de daling van het aantal transacties. Maar zelfs als we het bedrag verdubbelen, dan is dat nog steeds slechts f 1,1 mln. en dat valt binnen de plooiën van het economienkleed³.

In Nederland gelden de minimumprijzen sinds 1969 voor brood, sinds 1973 voor melk en sinds 1975 voor suiker. Men wilde hiermee de warme bakker, de ambulante melkhandel en in het algemeen de kleine en middelgrote bedrijven beschermen tegen de concurrentie van grootwinkelbedrijven. Men wilde de kleine winkelier een adempauze gunnen en beletten dat grote winkeliers gingen stunten met deze basisprodukten. Het is steeds de bedoeling geweest deze minimumprijzen na enige jaren af te schaffen. Maar het heeft duidelijk veel langer geduurd dan men had gedacht. Met de relatief kleine bedragen voor verlies aan consumentensurplus die uit de lossepoelsberekeningen hierboven volgen, verbaast dat ook niet. Over vier tientjes herverdeling en 11 cent efficiëntieverlies piept een gemiddeld gezin niet zo gauw.

De regering is nu toch van plan om ze af te schaffen. De minimumbroodprijs was eind vorig jaar in dit verband even in het nieuws. Als de minimumprijzen wegvallen wordt wentelteefjes bakken weer een winnende aangelegenheid en geen verloren brood.

J.J.M. Theeuwes

1. Katholiek Vormingswerk van Landelijke Vrouwen, Leuven.
2. E. van Imhoff, Estimation of demand systems using both time series and cross section data, *De Economist*, 132, nr. 4, 1984.
3. Dat deze 'driehoekjes van Harberger' niet groot zijn wisten we al sinds Harberger ze berekende voor het efficiëntieverlies dat gepaard gaat met monopoliesituaties. A. Harberger, Monopoly and resource allocation, *American Economic Review*, 1954, blz. 77-87.